

— et aktuelt læremiddel
i tidsskriftform

Norsknytt

ISSN 0801 5368

- Europeisk språkår 2001
- Solskjær og Ibsen er best kjent
- Teksten må kommunisere
- «Dagboka holder orden på livet mitt»
- Bløte «to-linjere», råstoff til sketsjer
- Putt ei novelle på «Gangerolfen»
- Elektroniske ordbøker gir rettskrivingshjelp
- Tillatt på bokmål?

- Henrik Ibsen, mennesket bak masken
- Europeisk språkår 2001.
Du forstår spansk
- Sett seksten sjangerer på plass
Sjangerarbeidsark
- Norskryss 1 - 2001, nynorsk
- Norskryss 1 - 2001, bokmål
- Tentamen i norsk langsvær, bokmål
- Skriv og syng: Forfattersanger

Norsknytt har fått egen internettseite
www.norsknytt.no

NORSKnytt

E-post: post@norsknytt.no

Hovedsiden
om NORSKnytt
Abonnement
Våre lydkassetter

Et metodikk- og aktivitetsblad for norskfaget i grunnskolen

NORSKNYTT

gir variasjon og liv til norskundervisninga

NORSKFAGET/NORSKNYTT:

Årgang 1989:	«Norskfaget 1/89, 2/89 og 3/89»	50,-
Årgang 1990:	«Norsknytt 1/90, 2/90 og 3/90»	50,-
Årgang 1991:	«Norsknytt 1/91, 2/91 og 3/91»	50,-
Årgang 1992:	«Norsknytt 1/92, 2/92, 3/92 og 4/92»	50,-

FØLGENTE ÅRGANGER VIL VI FORTSATT HA PÅ LAGER:

Årgang 1993:	«Norsknytt 1/93, 2/93, 3/93 og 4/93»	200,-
Årgang 1994:	«Norsknytt 1/94, 2/94, 3/94 og 4/94»	200,-
Årgang 1995:	«Norsknytt 1/95, 2/95, 3/95 og 4/95»	200,-
Årgang 1996:	«Norsknytt 1/96, 2/96, 3/96 og 4/96»	200,-
Årgang 1997:	«Norsknytt 1/97, 2/97, 3/97 og 4/97»	200,-
Årgang 1998:	«Norsknytt 1/98, 2/98, 3/98 og 4/98»	200,-
Årgang 1999:	«Norsknytt 1/99, 2/99, 3/99 og 4/99»	200,-
Årgang 2000:	«Norsknytt 1/00, 2/00, 3/00 og 4/00»	200,-

NB! Porto/forsendelsesomkostninger kommer i tillegg.

**Send bestilling til: NORSKNYTT
PB 303
7601 LEVANGER**

E-post: post@norsknytt.no

NORSKnytt

Utgiver: NORSKNYTT ANS

Redaksjon: NORSKNYTT, Postboks 399,
7801 NAMSOS, telefon og faks 74 27 42 96

Abonnement: NORSKNYTT, Postboks 303, 7601 LEVANGER, tlf. 91 7735 34

E-post: post@norsknytt.no – Internett: www.norsknytt.no

Redaktør: Jon Hildrum © Kopiering av stoff som er tilrettelagt for elever, er tillatt.

Abonnement (4 NR. PR. ÅR) KR. 415,- PR. ÅR.

NR 2 - 2001 (89)

MAI

27. ÅRGANG

Europeisk språk år 2001

Språklig mangfold er en kulturell kapital

Vi nordmenn bør hilse det europeiske språkåret 2001 velkommen. Et av målene som det europeiske språkår 2001 har satt seg, er nemlig å styrke stillingen til de mange små språkene i Europa. Vi vet at det er sterkt sammenheng mellom det kulturelle og det språklige mangfoldet i et land. Den viktigste forutsetningen for at et lands kultur skal leve, er at språket lever og har gode vilkår. Dersom et europeisk språk dør, blir den europeiske kulturen fattigere.

Engelsk har en dominerende stilling som fremmedspråk i Norge. Det fører med seg at vi blir ensidig påvirket av engelskspråklig kultur. Ved å styrke vårt eget språk, styrker vi også kulturen vår. Ved å lære oss andre fremmedspråk enn engelsk, får vi et mer allsidig innsyn i andre kulturer. Språk åpner dører og gir oss en videre åndelig horisont. At de fleste har litt kunnskap i til dømes spansk, vil elevene oppdage når de studerer Norsknytts midtsider. Det er spennende og verdifullt å aktivisere passiv språkkunnskap.

I språkåret skal stillingen til norsk som bruksspråk styrkes. Det gjelder selv sagt både bokmål, nynorsk og samisk. Den som vet at vi kan skrive både bevilling og løyve har et språklig fortrinn. På side 11 får elevene et innblikk i hvor mange ord nynorsk har frisket opp moderne bokmål med.

Det er sagt at opplæringen i to norske skriftspråkvarianter og dialektrikdommen her til lands er en styrking av **norsk kulturell kapital** på lik linje med til dømes folke-musikken vår og den moderne norsk møbelarkitekturen. Takket være at vi er vant med å høre så mange tungemål, er nordmenn flinkest til å forstå de andre skandinaviske språkene. Vi forstår dansker og svenske bedre enn de forstår oss. Kanskje bidrar «mjukhet» i norske hjernes språksenter til at vi har lett for å lære andre fremmedspråk også? Stoffet på midtsidene og side 11 bør pirre den medfødte språknys-gjerrigheten og stimulere til ny ordjakt.

Solskjær og Ibsen er best kjent

Når jeg på reiser i utlandet vandrer i boklader og bibliotek, på utstillingar og lignende, hender det at det kommer mennesker, ofte studenter, for å slå av en prat. I østlige land ønsker de først og fremst å praktisere engelsken sin, men de vil også høre om forhold i fjerne land. Jeg nyter anledningen til å spørre om de kjenner navn på noen nordmenn.

Svarene er interessante. I de siste åra har mange, etter litt tenketid, nevnt Ole Gunnar Solskjær og Henrik Ibsen. For ca. 10 år siden ble Ibsen satt i par med Grete Waitz, Ennå lenger tilbake ble Liv Ullmann og Thor Heyerdahl trukket fram sammen med Ibsen. Men alltid dukker Henrik Ibsens navn fram. De andre navnene varierer.

Det som det er verd å legge merke til, er at i mer enn hundre år har Henrik Ibsen vært den nordmann som folk ute i verden har kjent best til – og beundret. Hver eneste dag i mer enn hundre år har skuespill av Ibsen blitt framført et eller annet sted i verden. Tanker og problemer som Ibsen tok opp i skuespillene sine, har engasjert folk verden over i mer enn hundre år.

Tro om nordmenn flest vet hvor betydelig dramatikeren Henrik Ibsen var og er? Han er nevnt som det moderne dramaets far og som tidenes største dramatiker etter William Shakespeare. Makter skolen å få elevene til å forstå storheten i Ibsens dikting? De fleste elevene i grunnskolen kjenner kanskje et par skuespill og balladen om Terje Vigen. (Noen har kan hende lagt merke til at Henrik Ibsen er ansvarlig for teksten til «Vi vandrer med freidig mot» og andre sanger.)

Få lærebøker går inn på de virkelig spennende forholdene i Ibsens liv som kan forklare hvor han hentet sitt mektige stoff fra. Skolen må gi elevene innblikk i de menneskelige og hverdagslige sidene hos Ibsen og andre åndshøvdinger. Bruk biografiske fortellinger, for de fenger, og gir elevene en følelse av at de kjenner menneskene bak verkene. I neste omgang vil det vekke elevenes nysgjerrighet på dikterverkene. Spennede er det å gå på jakt i verkene etter spor fra dikternes liv. I Ibsens skuespill fins det rikelig med slike spor. Elevene kan starte et spennende forskerarbeid som er helt på linje med L97.

På sidene 14 og 15 trekker vi fram litt biografisk stoff om Henrik Ibsen. Av den enorme mengden av stoff som er gitt ut om vår verdensberømte landsmann, anbefaler vi først og fremst Robert Fergusons spennende Ibsenbiografi «Mellom evne og higen» (Cappelen 1996) og Hans Heiberg: «... født til kunstner Et Ibsenportrett» (Aschehoug 1976). Lykke til med forskningen!

Kryssordvinnere – Norsknytt 1 – 2001

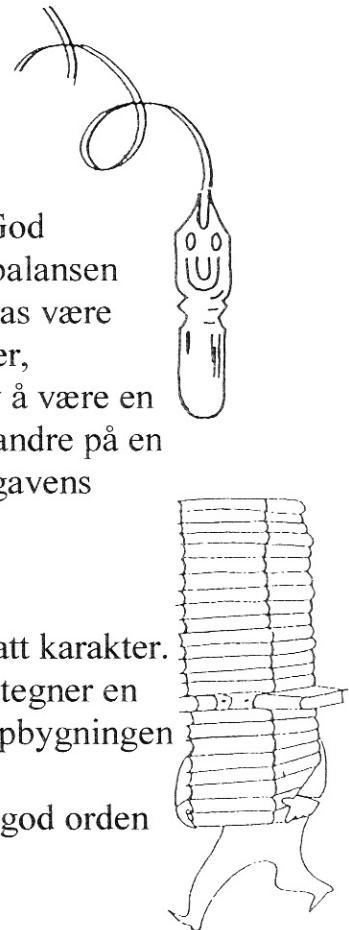
Nynorsk:

Svein Olav Lien, 10., Edland skule, 3895 Edland
Eivind Rønholt, 10., Rønholt skole, 3960 Stathelle
Marthe Roness, 10., Risøyhamn skole, 8484 Rishøyhamn
Trine M. Aspvik, 10 B, Gruben ungdomsskole, 8603 Grubhei

Bokmål:

Torhild Stornes, 8 A, Sokndal ungdomsskole, 4380 Hauge i Dalane
Vegard Steinsvold, 8 A, Seljestad ungdomsskole, postboks 146, 9482 Harstad
Karina Monsen, 8 C, Alta ungdomsskole, 9510 Alta
Kristian Reigstad, 9 C, Osterøy ungdomsskole, 5282 Lonevåg

Vi gratulerer vinnerne. Velkommen med nye kryssordløsninger. Husk: Når vi løser kryssord, utvider vi ordforrådet, bedrer rettskrivningen og gir hjernehallene mosjon.

Teksten må kommunisere

"Det første og viktigste kriteriet er at teksten kommuniserer," sier Eksamenssekretariatet i sensorveiledningen i norsk 2000, (s. 51). "God kommunikasjonsevne vil blant annet si at eleven finner den riktige balansen mellom det en må gå ut fra er kjent, og den informasjon som må antas være ukjent for leseren. Teksten kan formidle for eksempel tanker, følelser, stemninger, kunnskap og innsikt til leseren, og den må bære preg av å være en enhet. De enkelte delene må henge sammen og stå i forhold til hverandre på en fornuftig måte. Innhold, språk og sjanger skal til sammen tjene oppgavens intensjon."

(Retningslinjer for vurdering av elevsvar, s. 51)

"Tradisjonelt har formelle ferdigheter spilt en stor rolle når en har satt karakter. Skrivepedagogisk forskning har gitt oss ny innsikt i hva som kjennetegner en god tekst, og i vurderingen legger en nå større vekt på innholdet, oppbygningen av teksten og den språklige formuleringsevnen."

"For at teksten skal kunne kommunisere, må en også stille krav om god orden og leselig håndskrift." (Vekting av kriteriene, s.52.)

"Språkrådet mener også at sensorene må bygge vurderingsskjønnet på kunnska om de språklige og morsmåldidaktiske forholdene som gjør at spesielle rettskrivingsavvik oppstår. Det er lang tradisjon i norsk skole med å vurdere rettskrivingsavvik i forhold til elevenes talemål. Nesten ingen norske talemål har den fordelingen av *de* og *dem* som gjelder for bokmål. I det talte morsmålet til de fleste er det enten bare m-løse former som blir brukt, eller også bare former med -m. I folkerike deler av landet gjelder tilsvarende for bruk av sterke og svake parverb. I henholdsvis transitiv og intransitiv funksjon. Begge disse avvikstypene har sitt utspring i elevenes talemål og må vurderes i lys av dette. Det samme gjelder bruken av *da* og *når*."

Bygg på det beste i teksten

Dersom den som skriver skal gjøre framgang, må den som veileder eleven bygge på det som er positivt i teksten. Vi må vise eleven at det finnes edelt malm. I alle tekster finnes et støvgrann positivt stoff. Dette må understrekkes og fremheves. Begrunnet ros gir energi til videre arbeid.

En god start, en vellykket sammenligning, en virkningsfull gjentaking, et treffende ordvalg, rett bruk av fremmedord, rett tegnsetting m.m. er eksempler som kan trekkes fram. Å veilede er først og fremst å lete etter det positive og motivere til videre arbeid.

Litterære virkemidler

Språklige bilder - sammenligning

I språket fins en mengde språklige bilder. Når vi bruker et treffende språklig bilde, sparer vi oss for lange forklaringer. En person som har hår som et kråkereir, er ikke akkurat velfrisert. Ei håndskrift som minner om en gammel piggtrådsperring, er ikke lett å lese. En skuespiller som forteller at hun har sommerfugler i magen, har det ikke helt godt. Eller hvordan tror du denne skapningen føler seg: Øynene lyste som rips, og tunga hang som et slips?

Friske språklige bilder gjør teksten spennende og morsom. Gamle, utbrukte bilder som «snøen lå som et teppe over jorda» eller «sjøen lå blank som et speil», kjeder oss fordi de utslitte.

«Torden er som bowling,» skrev en elev. «Halsen min er som sandpapir,» sa en annen. Hva syns du om disse bildene?

For at slike bilder skal fungere, må mottakeren kjenne sammenligningene som brukes. De språklige bildene «Hun var slank som en kalender ved juletider» eller «Latteren hans harket som en gammel, starttreg Ford» forutsetter at vi ser for oss avrivingskalenderen og har hørt en startuvillig gammel-Ford.

Språklige bilder er blant de vanligste og enkleste litterære virkemidlene. Dikterne skaper mange nye og malende bilder. Aasmund O. Vinje sier at tankene hans «dansar som lam i graset». I visa Per Spelmann fins det flere bilder som forteller om hvor sterkt Pers kjærlighet til fela var. Finn disse språklige bildene.

De fleste språklig bildene i teksten ovenfor, er formet som sammenligninger. Slike sammenligninger er knyttet til sammenligningsordene som, lik eller liksom.

OPPGAVER

A Faste sammenligninger

Ofte bruker vi dyr når vi sammenligner. Sett inn navn på nordiske fisker, fugler, insekter og dyr på de åpne linjene nedenfor.

- 1 flat som _____
- 2 stum som _____
- 3 sleip som _____
- 4 full som _____
- 5 olm som _____
- 6 redd som _____
- 7 ilter som _____
- 8 blakk som _____

- 9 flittig som _____
- 10 lur som _____
- 11 sterkt som _____
- 12 snill som _____
- 13 dum som _____
- 14 glad som _____
- 15 svart som _____
- 16 død som _____
- 17 stolt som _____

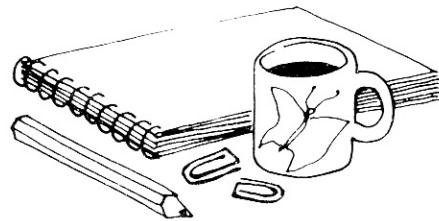
Kommer dere på flere?

B Se deg om i rommet der du sitter. Se ut gjennom vinduet. Skriv ned i løpet av to minutter noe av det du ser. Finn deretter noe som du kan sammenligne disse tingene med.

C Arbeid i par eller smågrupper med å finne gode sammenligninger. Bruk sammenligningene dere har funnet i små dikt.

«Dagboka holder orden på livet mitt.»

Flere av ungdomsskoleelevene enn jeg trodde skriver dagbøker. Ved uformelle håndsopprekninger i noen klasser viste det seg at om lag tre firedeler av elevene skriver dagbok i en eller annen form. Som ventet er jentene i tydelig flertall også i denne boklige sysselen. Noen av elevene sier at de «er hekta på dagbokskriving.» «Dagboka holder orden på livet mitt,» bedyrer en elev. «Dersom det ble brann heime, er dagboka og sminkepungen det første jeg det første jeg ville ta med meg,» innrømmer en annen.

Dagbok – den mest frie og personlige sjangeren som fins?

Mange dagbøker har fryktinngytende førstesider. Her beskrives hvilke ulykker som vil ramme den personen som drister seg til å åpne og lese i dagbøkene. Det er ingen tvil om at disse ekte (autentiske) dagbøkene er en strengt personlig sjanger. Kanskje er sjangeren den mest personlige sjangeren som fins, men samtidig også den frieste. Sjangerblanding er vanlig. Dialekt, slang og setningsemner florerer. Innholdet dreier seg om alt fra pizza og glødende kjærighet til den svarteste sorg. Det mest faste er datering av innleggene. Ofte brukes referat som krydres med tanker og meninger. Dette gir tekstene et essaylignende preg.

De oppdiktede (fiktive) dagbøkene er skrevet for å bli lest av publikum. Derfor er de svært forskjellige fra de ekte dagbøkene.

Mange gleder med dagbok

Alle har glede av å skrive dagbok. Det gir daglig språklig trening. Dagboka gir deg oversikt og hjelper deg med å planlegge framtida. Den som skriver dagbok er aldri alene, sies det. Derfor en dagbokskriving god terapi. Når en leser det en skrev for flere år siden, får en selvinnsikt. En blir bedre kjent med seg selv. Det fins ingen gode grunner som taler mot å skrive dagbok.

Oppgaver:

- 1 Skriv en tekst som du kan tenke deg at en kjent person kunne ha skrevet i dagboka si. Elevene i klassen leser tekstene til hverandre og gjetter hvem de kjente personene kan være. Tekstene samles i klassens **kjendisdagbok**.
- 2 Skriv en dagboktekst om din ønskedag.
- 3 Skriv en dagboktekst om den store uhellsdagen din. Du kan velge om du vil skrive en autentisk eller fiktiv tekst.
- 4 Lag en oppgave som har med dagbokskriving å gjøre.
- 5 Finn titler på ekte (autentiske) dagbøker.
- 6 Du skal oppfordre en venn til å skrive dagbok. List opp så mange argumenter som mulig som taler for at hun/han bør skrive dagbok.

Enkéten - intervjuets lillebror

Enkéten eller rundspørringa, er en typisk avissjanger. Den er et mini-intervju om ei aktuell sak. Ofte stilles bare et spørsmål til tilfeldige personer på gata. Disse sier sin personlige mening om den aktuelle saka. Enkéten er flittig brukt i aviser, radio og fjernsyn. Avisenkéten har mange leser.

Dagens enkét:

Skal du se på Grand Prix i fjernsynet?

Hanne Sivertsen (15)

– Ja, selvfølgelig. Jeg ser Grand Prix hvert år. Jeg vet det kommer mange fine låter. Det er festlig å høre musikken og se flotte klær og pene mennesker. Jeg vet at mange er sure på Grand Prix, men jeg syns det er gøy. Spennende er det også. Så jeg gleder meg.

Leif Marken (62)

– Ikke tale om. Jeg ødelegger ikke en lørdagskveld med slikt skrål og skrik. Nei, jeg tar heller en tur på fjorden. Måseskrik er vakrere enn Grand Prix. Nå biter fisken, og været blir bra. Blir du med kanskje?

Charlotte Linden (37)

– Tja, dersom jeg ikke finner på noe annet, blir jeg vel sittende framfor TV'n. Kan være koselig også når en har noe godt å spise. Men Norge er sjanselos med den trege låta. Det blir vel null igjen!

Les «Dagens enkét» - og svar på disse oppgavene:

1. a) Skriv ned den setninga i «Dagens enkét» som du er mest enig i.

.....

b) Skriv den setninga som du er mest uenig i.

.....

2. Hva ville du ha svart dersom du hadde fått dette spørsmålet denne dagen?

.....

3. Nevn typiske sjangerkjennetegn ved enkéten.

.....

4. Hvorfor har enkéten så mange leser, tror du?
Nevn flere årsaker.

.....

5. Hvilke spørsmål ville du ha stilt til folk i ditt nærmiljø dersom du i dag skulle lage en enkét? Foreslå minst tre spørsmål.

-
6. Skriv spørsmåla på et stort ark. Alle arka henges opp i klassen. Hver elev leser sine spørsmål. Deretter velger hver elev ut et spørsmål fra den store spørsmålssamlingen og lager en enkét. Minst tre personer skal spørres. Resultatene presenteres for klassen i form av klasseavis, veggavis eller lydavis, e.l.

7. a) Klipp ut enkéténe fra aviser. Lim disse opp på et stort ark i klassen.

- b) Hva syns du er typisk for de spørsmåla som stilles i enkéténe.
Si din mening.

Bløte «to-linjere», råstoff til sketsjer

Bløte dialoger fins i hundrevis i avis og ukeblad, ofte på barnesidene. Også i vitsesamlinger, som er populære hos barn, florerer vitser av dette slaget. Det humoristiske poenget i slike kortvitser er vanligvis gjemt i ord som skrives likt, men har ulik betydning.

Disse ordene kaller vi homonymer. I tekstene nedenfor fins flere homonymer, for eksempel skrape, ro og fyr.

Lag sketsjer fra forskjellige miljøer

Elevene kan samle slike «to-linjere» og sette dem sammen til små sketsjer. Sketsjene blir tydeligere dersom de settes inn i et miljø. I eksemplene nedenfor er det lett å skjonne hvor handlinga foregår og hva slags personer som taler. På en scene kan det være nyttig med små kulisser som markerer hvor handlinga forgår. Likeens enkle kostymer, masker e.l. som tydeliggjør hva slags personer som medvirker. Dersom en samler skolevitser, butikkvitser, legekontorvitser, restaurantvitser osv., er det enklere å markere miljøene.

Framføring av sketsjer er fin taletrenings. Her må hvert ord komme høyt og tydelig fram dersom tilhørerne skal ha utbytte av framføringene.

1

«Hva heter brødre i flertall?»

«Tvillinger.»

2

«Skal jeg pakke inn deodoranten?»

«Nei takk, jeg tar den under armen.»

3

«Unnskyld unge dame, har du fyr?»

«Ja, han står der borte.»

4

«Hvorfor er Per blitt så forkjølet?»

«Jo, i går hadde han to norsktimer i trekk.»

5

«Huff, denne vegen er så humpete!»

«Ja, vegvesenet burde få seg en skrape.»

6

«I går skjøt jeg en rev på 50 meter.»

«Det var en lang rev.»

7

«Hvordan vet du at Hansen har fått gebiss.»

«Jo, det kom fram under samtalen.»

8

«Hvorfor skal alderheimen flyttes til fjorden.»

«Jo, fordi de eldre skal få ro.»

9

«Se kelner, ålen på tallerkenen min er delt i to!»

«Ja selvsagt, du ba jo om å få en røket ål.»

10

«Unnskyld, kan jeg få prøve kjolen i butikkvinduet?»

«Vil du ikke heller bruke prøverommet vårt?»

11

«Hvilken glede kan jeg ha av å være medlem av skytterlaget?»

«Du kan treffen gode venner.»

Putt ei lydbok på traskesnakkeren (Gange-Rolf-en)

Litteraturen har som vi vet, mange velsignelser å by på. Norsk læreren bør nytte en hver anledning til å motivere elevene til å berike seg med litteraturopplevelser.

Slike opplevelser oppnår en nødvendigvis ikke bare ved lesing. Mulighetene for å lytte til litteratur er store. Utvalget av lydbøker er nemlig blitt gledelig rikt og variert de siste åra. Lydbøker kan kjøpes i bokhandlene eller lånes på folkebibliotekene. Mange skolebibliotek har også opparbeidet en stamme med lydbøker. Vi må oppfordre elevene til å putte lydbøker på traskesnakkeren eller Gange-Rolfen og så kose seg med grøss, romantikk, dyrehistorier osv.

For å stimulere elevene til å låne lydbøker kan læreren presentere prøver på lydbøker i klassen. Spill opplesinga til spenninga når et høydepunkt. Stopp båndet der. Da er låneinteressen på topp.

Det er utarbeidet en aktuell lydbokfortegnelse som skolene vil ha glede av å gjøre seg kjent med.

Hør en bok enten du er liten eller stor.

Du kan gjøre så mye annet mens lydboka går. Vi kan bruke den tida vi ikke har til å lytte på lydbøker.

Med lydboka åpner en stor og rik litteraturverden seg. Den byr på mange sjanger, romaner, noveller, dikt, m.m. Lettlest litteratur er også med.

Radioteatret feirer 75 år i 2001. I samarbeid med Lydbokforlaget gis det ut klassiske perler fra NRK-arkivene på CD, f.eks. Stompa-serien fra Lørdagsbarnetimen. Her er mange godbiter som også skolen vil få glede av.

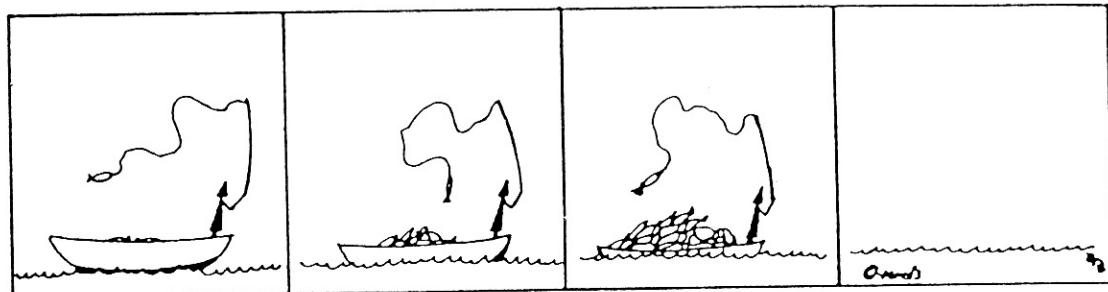
Fra tegninger til tekster

1

Studér denne tegneserien og skriv en sammenhengende tekst som dekker hele handlinga i serien.

Dikt selv navn og andre opplysninger om det du ser på tegningene. Få med hørsels- og synsinnsntrykk, tanker og følelser.

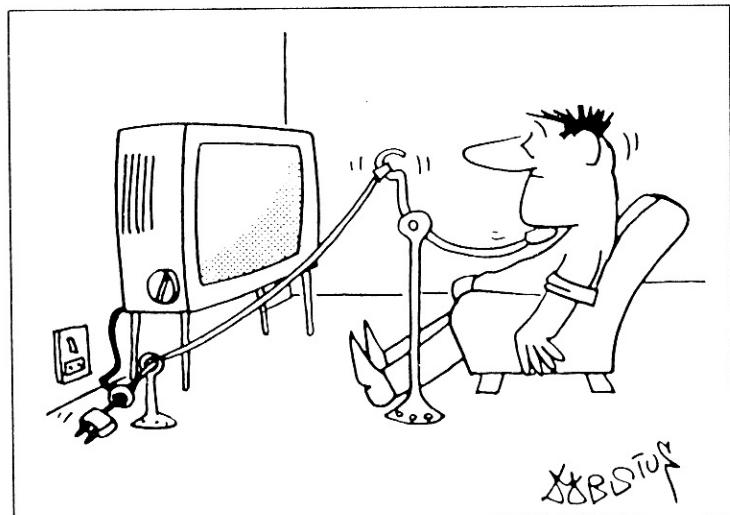

2

Hva skjer i denne tegneserien? Hva tror du personen tenker etter hvert? Hvilke tanker gir tegneserien deg? Skriv om det.

3

Beskriv det du ser på tegninga. Hvordan fungerer det systemet som mannen bruker? Hvilke tanker får du når du ser dette? Skriv om det.

Elektroniske ordbøker gir rettskrivingshjelp

En av de mest tidkrevende jobbene en norsklærer har, er å rette elevenes skriftlige arbeider. Det er ikke uten grunn at det er sagt at en god norsklærer skal slite ut minst en Hellevik (ordliste) pr. skoleår. Vi må nok likevel regne med at svært mange elever får rettet ord og uttrykk som er tillatt brukt, først og fremst i nynorsk, men også i bokmål.

Det er selvsagt de mange sideformene som skaper usikkerhet hos norsklæreren. Elevene kan som kjent bruke sideformer i sine skriftlige arbeider i skolen, men sideformer er ikke tillatt brukt i lærebøker og heller ikke i offentlig tjeneste. I ordlista er sideformene oppført i skarpe klammer bak hovedformene.

Elektroniske ordbøker

Bare ordlister som er av helt ny dato, er fullt pålitelige. Det sikreste er å søke i elektroniske ordbøker på internett. Her er siste utgave av både «Bokmålsordboka» og «Nynorskordboka» tilgjengelig. Ved søker i begge ordbøkene får vi en oversiktig oppstilling som viser tillatte former både på bokmål og nynorsk. Her får vi et godt bilde av utviklinga av de to målformene i norsk.

Bruk av «an-be-heit-else-ord» i nynorsk

Tellinger av «an-be-heit-else»-ord i moderne nynorske ordbøker gir et godt bilde av den liberale utviklinga av nynorsk skriftspråk på 1900-tallet. I 1903 stod bare et an-ord i de nynorske ordbøkene, nemlig andakt. I 1991 var tallt 27. Be-orda hadde øket fra ett ord (betale) til 108. Det fantes ikke «heit»- og «else»-ord i 1903. I 1991 var tallene for disse orda henholdsvis 24 og 8. Suffiksorda har øket sterkt i de siste to tiåra.

Kilde: Sannerholt og Aarhus: Moderne nynorsk ordsorroråd, Norspråk 1991

Sideformene finner og vanlig er tillatt på nynorsk

Vær oppmerksom på at noen sideformer og likestilte former som gjelder for store ordgrupper, vanligvis ikke står i selve ordlista ved hvert enkelt ord. Det gjelder blant annet regelen om sterke verb som i presens har sideform med endinga [-er]: finne [finner], grave [grev]. Videre har adjektiv på -leg sideform på lig: truleg [trulig], vanleg [vanlig]. Slike opplysninger finnes vanligvis i rettledninga fremst i ordlista.

På den følgende siden står avkrysningskjemaet TILLATT PÅ BOKMÅL. Prøv deg selv. Kryss av. Kanskje får du deg en overraskelse. Løsninger finnes bak i heftet.

På side 12 fins ei nynorsk mini-ordliste som inneholder ord som har annen skrive-måte på bokmål enn på nynorsk. Elevene har god nytte av å bli kjent med ei slik liste.

Tillatt på bokmål?

Alle orda nedanfor kan brukast på nynorsk: Set kryss ut for dei orda som eleven også kan nytta på bokmål.

	Kan brukast på bokmål		Kan brukast på bokmål
1 avgjerd (sub.)	26 stove (sub.)
2 etterhald (sub.)	27 særmerkt (ad.)
3 blomme (sub.)	28 springar (sub.)
4 djupleik (sub.)	29 skylnad (sub.)
5 døger (sub.)	30 soge (sub.)
6 einfelt	31 å stele
7 ete (v)	32 tilhøve (sub.)
8 føredøme (sub.)	33 tjukkas (sub.)
9 føresetnad (sub.)	34 trugsmål (sub.)
10 gjetord (sub.)	35 trivnad (sub.)
11 å handsame	36 til dømes
12 i eininga	37 å turve
13 keisam (ad.)	38 å tjørbre (ad.)
14 å krinse	39 veke (sub.)
15 å kyte	40 å vitje
16 lovnad (sub.)	41 øskje (sub.)
17 likskap (sub.)	42 åtgjerd (sub.)
18 morosam (ad.)	43 atferd (sub.)
19 omgrep (sub.)	44 åt (adv./prep.)
20 ordtøke (sub.)	45 å åtvare
21 rove (sub.)	46 åtferd (sub.)
22 røynsle (sub.)	47 dugleik (sub.)
23 i røynda	48 lagnad (sub.)
24 skipnad (sub.)	49 regnboge (sub.)
25 skilsmål (sub.)	50 avrøysting (sub.)

Nynorsk mini-ordliste

Dei fleste orda har lik skrivemåte på nynorsk og bokmål. I Mini-ordlista på denne sida står det ein del bokmålsord som har ein annan skrivemåte på nynorsk enn på bokmål. Skriv nynorsk-forma bak kvart av bokmålsorda. Bruk ordliste om du er i tvil.

Bokmål	Nynorsk
Annerledes	
brødre	
datter	
dessuten	
ellers	
en	
enige	
ett-tall	
flere	
fortelle	
frokost	
gave	
gutt	
hverandre	
hverdag	
hordan	
hvorfor	
høst	
ikke	
jeg	
kirke	
kommer	
lørdag	
mandag	
mer	
morgen	
måned	

Bokmål	Nynorsk
nese	
Norge	
regning	
sang	
se	
selge	
sjeldent	
spørre	
sted	
stjele	
svømme	
sykehus	
sønn	
tegning	
tirsdag	
uke	
utenfor	
velge	
vindu	
voksen	
være	
værvarsel	
ørevarmere	
øyeblikk	
Østlandet	
åpen	

Bruk nokre av nynorskorda og skriv korttekstar, for eksempel dikt, annonser, plakatar, mininoveller osv.

Slik gjør vi det

Sma drypp fra lærer til lærer

BOKA SOM VOKSER Elevene skriver bok om framtida

Skolen kjøper inn ei finere skrivebok, f.eks. av hyttebok-, gjesteboktypen. Klassen velger et emne som elevene er opptatt av. Vi valgte *FRAMTIDA*.

Det var enighet om at dette skulle bli ei *vakker* bok. Bidragene fra elevene skulle være skikkelig skrevet og gjennomarbeidet. Elevene ville gjøre sitt beste for å skrive så pent som mulig. Læreren skulle, det var elevens ønske, lese gjennom alle bidrag før de ble ført inn, slik at skrivefeil og «dumheter» ble luket vekk.

Boka skulle være klassens avskjedsgave til skolen, til skolebibliotekets «gavehylle». (Slike «gavebøker» føres også inn i bibliotekets gaveprotokoll.)

Etter at bidragene var skrevet, gikk boka på rundgang i klassen, noen tok den også med seg heim for å føre inn sine bidrag. Mange dekorerte og tegnet i boka. Alle leste det *de andre* hadde skrevet, noen skrev flere innlegg. Stoffet vakte diskusjon i klassen. Boka vokste og ble ei vakker bok som elevene var stolte av.

En rekke av innleggene ble samlet til en dobbeltside i lokalavisa. Dette vakte positiv oppmerksomhet i lokalsamfunnet.

Meningsfylt arbeid ved prøver

Når elevene har korte prøver i fagstoff av ulikt slag, vil de alltid bli ferdige med prøven til forskjellig tid. Vanligvis må de elevene som arbeider raskt, sitte og vente til resten av klassen er ferdig med sine prøver.

Dette er ingen gunstig situasjon. Uvirkssomme elever kjeder seg, noe som i mange tilfeller fører uro med seg.

Følgende ordning er da praktisert med hell: Etter hvert som elevene er ferdige med prøven, leverer de sine utfylte svarark til læreren, som gir dem prøvearket om igjen. Dette arket skal elevene na igjen fylle ut, men nå har de lov til å slå opp i læreboka.

På denne måten er hele klassen i aktivitet hele timen. Elever som arbeider raskt, får anledning til å kontrollere sine svar med læreboka. Motivasjonen til dette er vanligvis på topp straks etter at prøven er innlevert. Dessuten fester kunnskapene seg bedre etter en slik nysgjerrig kontrollrunde.

Bildeboka er velegnet i grannespråkundervisninga

Mange leter etter egnede tekster i grannespråkundervisninga. Da er det verdifullt å huske på at bilder **taler** på alle språk. Derfor er bildeboka velegnet i grannespråkundervisninga. Bildene støtter oppunder tekstdidlingen. I tillegg kommuniserer de gode bildene på egen hånd og formidler et budskap utover bildeteksten. I beste fall kan bildene også gi leseren en fornemmelse av det som særpreger kunstnerens heimland.

Flere av de nye bildebøkene er allaldersbøker som kan brukes i hele grunnskolen og gjerne også i videregående skole. Bildebøkene bør få større plass i skolen som et ledd i arbeidet for mellomfolklig forståelse. Når bildebøker brukes, er det tjenlig å gi elevene et kurs i bildelesning. Elevene har behov for det.

Henrik Ibsen, menneske bak masken

I nyere verk om vår verdenskjente dramatiker har dikterens privatliv fått stor oppmerksomhet. Henrik Ibsen har i mer enn hundre år vært den nordmannen som verden har lagt mest merke til. Verdensberømte personer må finne seg i at folk er nysgjerrige på privatlivet deres. Fakta om det Henrik Ibsen opplevde og erfarte gjør det lettere og mer interessant å trenge inn i hans diktverden.

Lærebøkene har ofte hatt en tendens til vise fram våre store diktere som prektige, lytefrie personer. Selvsagt hadde også disse personene både positive og negative personlighetstrekk, noe som selvsagt setter sitt preg på diktninga deres: Om også dette kommer bedre fram, vil det bli lettere for elevene å føle en tilknytning til personene bak verkene. Det vil også bli mer interessant å studere diktverkene.

Vi ser på bildet av Henrik Ibsen

Henrik Ibsen var en kortvokst, undersetsig person, mer imponerende når han satt enn når han stod. Han mørte 1,61 m på strømpelesten og gjorde alt han kunne for å virke høyere. Håret kjemmet han oppover, han brukte høyhælte sko og gikk ofte med flosshatt. Pannen var høy og nesen buet. På de fleste fotografiene er munnen tett lukket, munnvikene er nedoverbøyde. Omkring det ovale ansiktet bruser det med hår og skjegg. (Oppslagsverkene har mange bilder av Ibsen.)

Mange har lagt merke til Ibsens øyne. En arvet defekt hadde gitt ham et høyreøye som var større enn det venstre. Det stirrende høyreøye ga ham en sfinsaktig seermystikk, mens det venstre øyet var innoverskuende og sjeleranskende. To av Henriks søsken, Hedvig og Ole, hadde samme øyedefekt.

(Henrik hadde fire yngre søsken, en eldre bror døde halvannet år gammel.)

Henrik Ibsen gikk i mørke klær og kunne kanskje minne om en barsk skipper. Denne skikkelsen la han seg til etter at «Brand» kom ut i 1864. Før den tid hadde han vært mye mer uvoren med sitt utseende. Han hadde heller ikke penger til fine klær før 1864. Som den «nye» Ibsen var han meget lett gjenkjennelig som en av de store kulturpersonlighetene i Europa. Ibsen var som teatermann genial til å iscenesette personer og situasjoner. Derfor iscenesatte han seg selv på en helt spesiell måte slik at han lett kunne bli igjenkjent og husket.

Dikterkollegaen, Bjørnstjerne Bjørnson, var ikke nådig da han i 1859 i et brev til den danske kritikeren Clemens Petersen skildret Henrik Ibsen:

«- en ganske liten tusset fyr, uten rumpe og uten bryst, derfor føler han, at han, som heller ingen talegaver har, må ta så forferdelig i, når han skriver.»

(Rettsskrivningen er her fornorsket.)

Henrik Ibsens sønn utenfor ekteskap

Som attenåring ble Henrik Ibsen far til et barn utenfor ekteskap. Dette pinte ham hele livet og har satt mange spor i diktinga hans. Else Sophie Birkedalen var tjenestepike i apotekergården i Grimstad der Henrik fra 1844 til 1850 var apotekerlærling. Sophie som hun til daglig kaltes, var ti år eldre enn Henrik.

9. oktober 1846 fødte hun ham sønnen Hans Jacob Henriksen heime hos sine foreldre øst for Lillesand. Som svar på et brev fra byfogden i Grimstad vedkjenner han seg farskapet: «- da jeg desværre med hende har pleiet legemlig omgang», skriver han i brevet som er datert 7. desember 1846. Henrik Ibsen ble pålagt å betale underholdningsbidrag i 14 år for Hans Jacob, noe som ble tungt for ham på grunn av hans dårlige økonomi i disse årene. Da han et år ikke hadde penger til å betale bidraget, ble han dømt til tvangsarbeid. Gode venner hjalp i siste liten med penger slik at han slapp å sone dommen.

Henrik Ibsen møtte aldri sønnen Hans Jacob, men flettet ham i ulike figurer inn i flere av sine skuespill. I manntallet for 1875 står det at Hans Jacob var smed, mens hans mor, Else Sophie, som døde i fattige år i 1892, er oppført som «almisselem». Hans Jacob fikk et liv med mange skuffelser. Han var gift tre ganger, men han mistet sine hustruer i sykdom. Bare to av hans barn vokste opp. En av disse omkom da emigrantskipet «Norge» forliste, det andre døde av tuberkulose i 1922.

Hans Jacob slet med alkoholproblemer hele sitt voksne liv. Når han var full, viste han gjerne fram dåpsattesten sin, som var hans stolteste eie, i håp om å bli påspannert en drink. Både han og hans siste kone, Ida, ble av folk i Lillesand kalt Ibsen. Hans Jacob var i lokalmiljøet kjent som en god felemaker. Det er sagt at Hans Jacob ga Henrik Ibsen skammens og skyldførelsens gave.

Henrik Ibsen bodde som voksen aldri sin fødeby. Den eneste av familien som senere oppsøkte ham, var søsteren Hedvig sammen med sin datter Anna. Henrik Ibsen ble en meget rikt mann. Med årene ble han meget mistenksom. Han trodde at folk som kom på besøk, ville lure penger av ham.

Kilder: Ferguson, Robert: Henrik Ibsen, Mellom liv og higen, Oslo 1996

Haakonsen, Daniel: Henrik Ibsen, Mennesket og kunstneren, Oslo 1981

Duve, Arne: Henrik Ibsens hemmeligheter?, Oslo 1977

Europeisk språkår 2001

Du forstår mange spanske ord

Dersom du kjenner en del av de vanligste fremmedorda som brukes i norsk, vil du, når du reiser i utlandet, ofte støte på språklige slektninger av disse orda. Dette gjelder særlig i de latinske land, for eksempel i Spania. På skilt og oppslag lyser de mot deg: Du kjenner vel igjen meg! Noen av orda har til og med samme skrivemåte som tilsvarende ord på norsk, for eksempel taxi, radio, sol, motor, kilo og hospital.

Mange ord skrives nesten som på norsk. Her er noen eksempler på det: cafeteria, cabaret, fotokamera, hotel, literatura, temperatura og teatro. Noen ord kan vi gjette betydningen av fordi de ligner på ord fra andre språk. Her er eksempler på det: aventura, abstracto, aerolinea, formidable, pesimista, poeta, montana og grande.

Når du arbeider med oppgavene nedenfor, vil du oppdage at du forstår mange spanske ord. Du erfarer at det er åpninger mellom språkene. Når vi lærer oss å se disse åpningene, skjerpes språksansen, og lusten til å lære flere språk øker.

Oppgaver

Adios, apetito, autobus, bacalao, banco, blanco, centro, costa, limon, mixto, momento, negro, noruego, rapido, plato, solo, terraza, turista, visitar,

- 1 Plukk ut ord fra rammen ovenfor som betyr:
a svart, b hvit, c terrasse, d blandet, e besøke, f kyst, g hurtig,
h tallerken, i øyeblikk, j norsk, k farvel, l torsk.
- 2 Hva betyr de andre orda i rammen, tror du? Skriv forslag, sammenlign og diskuter.
- 3 Tipp betydningen av de spanske orda i tekstavsnitt nummer to ovenfor.
Sammenlign og drøft svarene. Pass på at skrivemåten på norsk blir korrekt.
- 4 Her kommer tallene fra en til og med ti hulter til bulter. Sett dem i rett rekkefølge: nueve, tres, ocho, cuatro, diez, uno, siete, cinco, seis, dos.
- 5 Hvordan skrives navnene på disse musikkinstrumentene på norsk: clarinete, cornetin, fagot, flauta, guitarra, harpa, oboe, organo, saxafona, violin?
- 6 Hvordan skrives disse substantivene på norsk: banana, nacional, noviembre, museo, soldado, bateria, kiosco?
- 7 Hvilke dyr er dette? Her er en fugl, resten er firkotinger. Skriv navnene på norsk: tigre, elefante, leon, caballo, canario, canguro, rata?

Norsknytt midtsider

- 8 Disse orda har en skrivemåte som minner om den norske eller engelske. Hva tror du orda betyr? Pintura, metro, vagabondo, picnic, escolar, dentista, bandido, bancarrota, gigante, universidad.
- 9 Hva tror du disse orda og uttrykkene betyr: Costa Blanca, espanol, muchas gracias, señorita, cafe solo, buenos dias, playa, casa blanca, Costa del Sol, domingo, botella, monumento historico, sabado, minuto, pasaporte, bombon, interesante, amigo, salida,

Her er noen forslag til svar: mange takk, flaske, god dag, strand, venn, utgang, drops, søndag, lørdag

-
- 10 Spansk er et av de store verdensspråkene. Det er offisielt språk i 19 land og tales av om lag 260 millioner mennesker. Skriftspråket bygger på dialekten i regionen Castilla. Finn minst 10 land der spansk er offisielt språk.

Spanskpråkkonsulent: Oddbjørn Dyrkorn, Høknes ungdomsskole.

Det europeiske språkåret 2001

I dette året skal folk i Europa oppmuntres til å ta del i mer variert språkopplæring og språklige aktiviteter av ulike slag. Det er Europarådet og EU som har utpekt 2001 til å være Det europeiske språkrådet. 47 land i Europa deltar. En ønsker at både unge og voksne skal fatte interesse for å utvide sine språkkunnskaper. «Skolenettet» på internett har en variert presentasjon av språkåret.

Følgende mål er satt for Det europeiske språkåret 2001:

- Øke bevisstheten om det språklige og kulturelle mangfoldet i Europa.
- Motivere europeiske innbyggere til å lære flere språk, også de som er mindre benyttet.
- Informere om språklæring.
- Støtte opp om og oppmuntre til livslang læring.
- Fokusere på det positive aspektet av flerspråklighet.
- Bidra til mobilitet i Europa.

Språkåret 2001 skal bidra til å øke bevisstheten om den rollen språkopplæring har for gjensidig forståelse og toleranse, respekt for identiteter og kulturelle mangfold. Året vil kunne bidra til å fokusere på at språkferdigheter er nødvendige for å kunne delta aktivt i de europeiske demokratiske prosessene, og for arbeid og mobilitet.

De enkelte landene som deltar i språkåaktivitetene blir også oppfordret til å sette søkelys på det språklige mangfoldet i sitt eget land. Siden Europarådet og EU framhever the lesser taught languages, vil det for oss i Norge være en god anledning til å fokusere på norsk som andrespråk og fremmedspråk.

Sett sekstien sjangerer på plass

En sjanger er en teksttype. Det fins mange ulike sjangerer. Nedenfor står 61 forskjellige sjangernavn hulter til bulter. Selvsagt fins det flere enn dem som er nevnt her.

Du skal plassere sjangernavna i de rette rubrikkene på arbeidsarket. Bruk gjerne oppslagsbøker. Et tips: Ingen av de fem rubrikkene skal inneholde færre enn ti sjangernavn når arbeidsarket er ferdig utfylt.

	sketsj	<i>reportasje</i>	instruksjon
<i>hymne</i>	fabel		
	saga	legende	sagn
myte			
	salme	annonse	
<i>grøsser</i>	skisse		anekdote
		skrøne	
		kronikk	<i>kåseri</i>
<i>hørespill</i>	regle	<i>oppskrift</i>	
			stev
	referat		
		limerick	
	rim	rocktekst	
<i>haiku</i>	vise	avisnotis	<i>lignelse</i>
		ballade	
komedie			
	tragedie	filmmanuskript	pantomime
<i>musikal</i>	opera		
		leserbrev	
tablå		operette	<i>revy</i>
<i>leder</i>	enkét		enakter
		novelle	
	artikkel	omtale (av film, bok, radio- eller fjernsynsprogram.)	<i>petitartikkell</i>
<i>intervju</i>	vits	roman	
brev (formelle)	melding		eventyr
rapport		plakat	
	bruksrettledning		
<i>søknad</i>	regler (ordensregler, spilleregler)		<i>elling</i>
		foredrag	
			<i>dagbok</i>

Skjønnlitteratur

- 1. Episke sjangerer**
er fortellende dikting.

- 2. I dramasjangrene**
er det personene selv som snakker
(synger) og handler

- 3. Lyrikksjangrene**
skrives vanligvis i verseform

Brukslitteratur

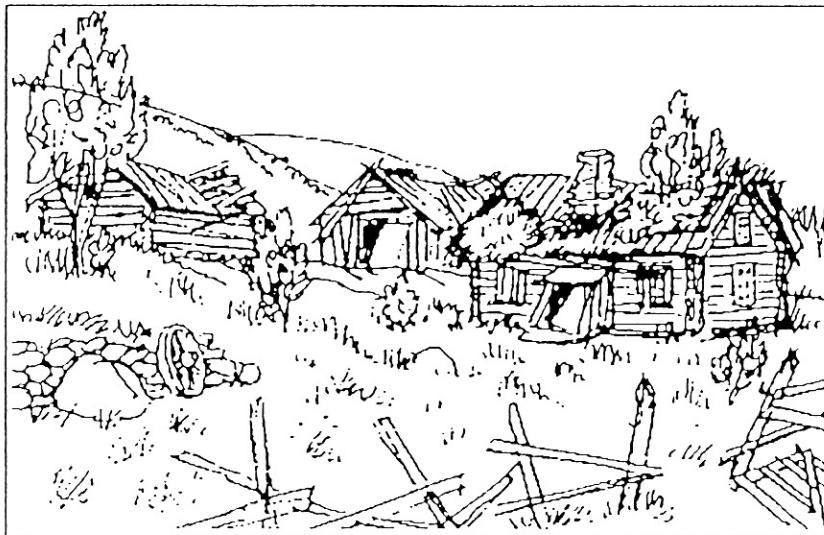
- 4. Avissjangerer**

- 5. Andre brukssjangerer**

Igangsettere for skriving

Vi bygger ei fortelling

Du kan gå fram på mange måter når du skal skrive ei fortelling. Nå skal du bygge ei fortelling ut fra ei tegning. Når du bruker denne framgangsmåten, er det enkelt å komme i gang med skrivinga.

- 1 Se på tegninga. Skriv kort ned hva du ser. Dette blir starten på fortellinga. Denne delen må ikke bli for lang.
- 2 La en person eller et levende vesen som utfører noe, komme inn i bildet. Beskriv personen (vesenet) og det vedkommende gjør. Så skjer det noe overraskende. Hva?
- 3 Nå er du kommet godt i gang med fortellinga. Fortsett slik du selv syns det passer best.

Fold ut ei skjelefftfortelling

Nedenfor står noen korte setninger som kunne være begynnelsen på ei fortelling som foregår i en skog. Disse forte setningene forteller ikke mye.

Derfor kaller vi denne fortellingsstubbien ei skjelefftfortelling.

Du skal folde ut hver setning slik at den som leser fortellinga di, får et levende inntrykk av det som foregikk i skogen denne kvelden.

Det er kveld i skogen. (Hvordan så det ut?)

Noen kråker satt oppi et tre. (Hva hørte du? Hva følte og tenkte du?)

Det blåste. (Hvordan ser og høres det ut når det blåser i skogen?)

Noe beveger seg på stien. (Hjem kommer? Beskriv. Hva føler og tenker du?)

Fortsett fortellinga. Lag gjerne tegninger til. Finn på ei fengende overskrift.

Ord som hører sammen

A

Orda i ramma nedenfor hører heime i seks forskjellige emneområder.

1. Plukk ut deorda som hører sammen, og sett dem opp i seks grupper. Hver gruppe skal inneholde fem ord.
2. Lag til slutt en overskrift over hver av de fem ordgruppene.

skrutrekker	tappjern	tallerken	skje	hammer
bukse	slips	sag	fil	gaffel
asjett	gulrot	jakke	sokker	seng
sofa	stol	divan	bord	rødbeter
poteter	ukeblad	kålrot	hodekål	avis
bok	kopp	brosjyre	hefte	skjorte

Skriv overskriftene i disse rubrikkene:

→					
1					
2					
3					
4					
5					

B Fremmedord

Løs denne oppgaven på samme måte som oppgaven ovenfor.

karbonade	kupé	kotelett	intervju	sjekk
perrong	diskonto	kontanter	kvittering	lokomotiv
valuta	omelett	lektor	pizza	grateng
komponist	annonse	redaktør	konduktør	pensum
reportasje	solist	dirigent	symfoni	journalist
adjunkt	pedagog	billett	eksamen	andante

1				
2				
3				
4				
5				
6				

Norsk kryss 2 – 2001

Nynorsk

Kryssord A (synonymkryss)

Alle orda som skal inn i dette kryssordet, er *synonym* til orda nedanfor.

Vassrett:

1. Underhaldningsprogram (engelsk)
3. Kyte, overdrive, smøre tjukt på
7. Jamrar, sutrar
10. Kvila, freden
11. Ikkje ville
12. Ukjend (ei anna form for *framand*)
13. Kvinner
15. Ikkje død
16. Fiolett
17. Dokter

Loddrett:

1. Stotre, snakke ugreitt
2. Aper, etterliknar
3. Støvel
4. Rein, blank
5. Avbetalning, avdrag (framord)
8. Eldre, tilårskommen
9. Skjer, går føre seg
12. Dette, ramle
13. Halverdig produkt hos bakaren
14. Dyrke

Kryssord B (reisekryss)

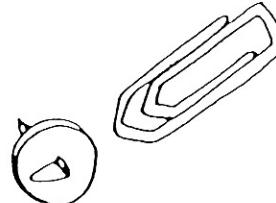
Vassrett:

1. Kjentmann til sjos
5. Spørje, oppmøde
7. Skjenegåande trekkvogn
11. Lite strengeinstrument
12. More seg
13. Konjunksjon
14. Skoggud, tittel på ein roman av Knut Hamsun
15. Alfabetnaboar
16. Fredsorganisasjon (fork.)
17. Ferdsselsårar i byane (bunden form)
19. Nasjonaldyret vårt
21. Syner trafikksignal
25. Fred, stille
26. Bra, fin
27. «Mjosas kvite svane» (båt)
30. Reise
31. Dyr

Loddrett:

1. George Stephenson bygde det første (fork.)
2. ----- Gundersen, ein av dyrefigurane til Kjell Aukrust
3. Sluttord i bøn
4. Gammal båt
5. Motordrive køyretøy
6. Gutenamn
7. Rom om bord i båt
8. Rom i tog
9. Telekommunikasjonsmiddel oppfunne av Graham Bell
10. Skjenegåande kommunikasjonsmiddel
16. Effektiv reisemåte
18. Drosje (framord)
20. Spirer, veks

21. Prøve (framord)
22. Trist, därleg
23. Fordring
24. Hemmeleg formel
28. Husdyr
29. To like

Kryssord C (dyrekryss)

Vassrett:

1. Afrikansk hest med stripa
5. Hund
8. Alfabetnaboar
10. Skogsdyr (hønssetjuv)
12. Dyr i jungelen (fleirtal)
13. Gutenamn
14. Storfugl (hann)
15. Hodyr (hest)
16. Vond lukt (omvendt)
17. Redde, frelse
18. Sjødyr/kommune i Oppland (2664)

Loddrett:

2. Bamsen
3. Åmer (omvendt)
4. Seletøy på hestehovudet
5. Gnagar (største i Noreg)
6. Olav — — — — (norsk konge som grunnla Bergen)
7. Vis, forstandig
8. Buskapen, krøttera
9. Svin
11. Ulv

1 vassrett i C

Norsk kryss 2 – 2001

Nynorsk

Løysinga sender du til NORSKNYTT v/Jon Hildrum, postboks 399, 7801 NAMSOS innan 4. september 2001. Du deltek da i loddtrekninga om ungdomsbøker.

A Skriv namn på desse teinkna: (Skriv fleire namn på nr. 6)

1 ?.....

2 :.....

3 !.....

4 ;.....

5 ().....

6 « ».....

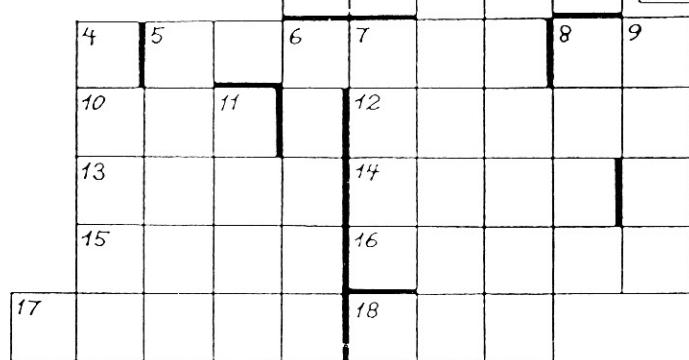

1 Skriv namnet på denne personen _____

2 Kva er han mest kjent for?

Kryssord C

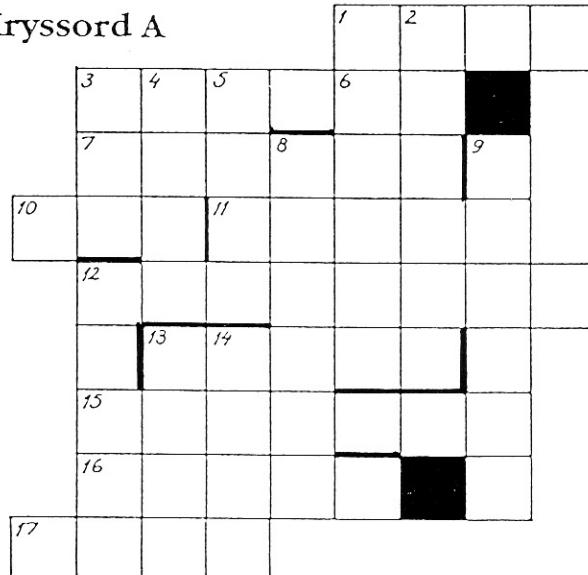
1		2	3	
---	--	---	---	--

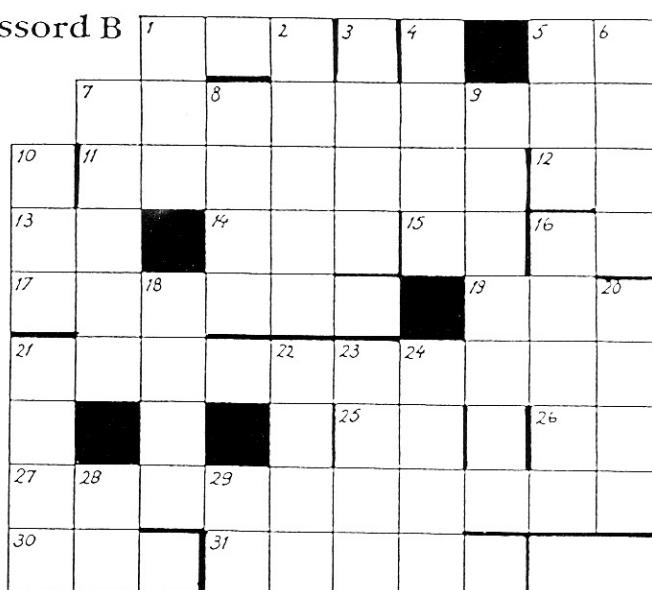
5 vannrett
i kryss C

Kryssord A

Kryssord B

Var oppgavene lette å løse? _____

Namn: _____

Klasse: _____

Skule: _____

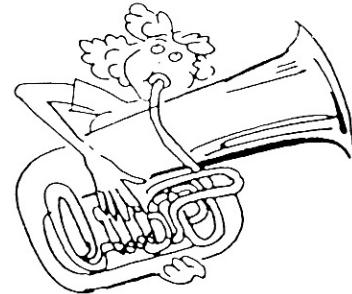
Adresse: _____

Norskryss 2 – 2001

Bokmål

Hovedemne: Fremmedord

14 loddrett

Vannrett

1. Mulkt/lapp
3. Feilfri, fullkommen
8. Forbindung, omslag
11. Sitte til hest (omvendt)
13. Makter, greier
14. Fururot
16. Asbjørnsen og
eventyrsamlere
17. Kjempedyr (utdødd)
19. Hyl
21. Sint, arg (omvendt)
22. Bommerter, flauser
23. Antonym til hevet, løftet
25. Antonym til blide, fornøyde
26. Spiser
28. fra Lønneberget
32. Ordne seng
33. Fengsle
36. 30
38. Vond lukt
39. To like vokaler
40. Søke
42. Drikk
43. Tall
46. Lærlinger (på skolen)
49. Dårlig, skralt
51. Bryter ned/hageredskaper
52. Målmann
55. «Det var en ...»
56. Løkkematen
57. De 52 ... er et år
60. Rytmen, tempoet
61. Slange
63. Tro, anta
64. Straffe, snakke til rette
66. Farter, drar

Loddrett

1. Apparat som måler lufttrykk
2. Morbror
3. Beredt, rede
4. Svutm, hev!
5. Kveg, buskap
6. Lege som opererer
7. Rulle
8. Sperring/feilskudd
9. Folkestyre
10. Sistemmann
14. Messingblåser
15. Gir, forærer
18. Utstyr, redskaper
23. Førerkort
24. Månefase
27. Sort, slag, type
30. Seierherre, ekspert
31. Jobb, stilling
34. Gripe
35. Artikkel
37. Damp
40. More seg
41. Uendelige, evinnelige
42. Øver
44. Smakfull, fin
45. Fløytet, plystret (perf. part.)
47. Adam og ...
48. Sint
50. Kjede, kjetting
53. Spiser
54. Gamle bokstavtegn
58. Restaurant, serveringssted
59. Et eller annet (ubest. pronomen)
62. Mye, ... mest
65. Uttale, ytre

Bruk de store trykkbokstavene (versalene) når du løser kryssord.

A B C D E F G H I J K L M N

Norsk kryss 2 – 2001

Bokmål

Hovedemne: Fremmedord

Når du har løst krysset, sender du løsningen til NORSKNYTT v/Jon Hildrum, postboks 399, 7801 NAMSOS innen 4.september 2001.
Du deltar da i loddrekning om ungdomsbøker.

14 loddrett

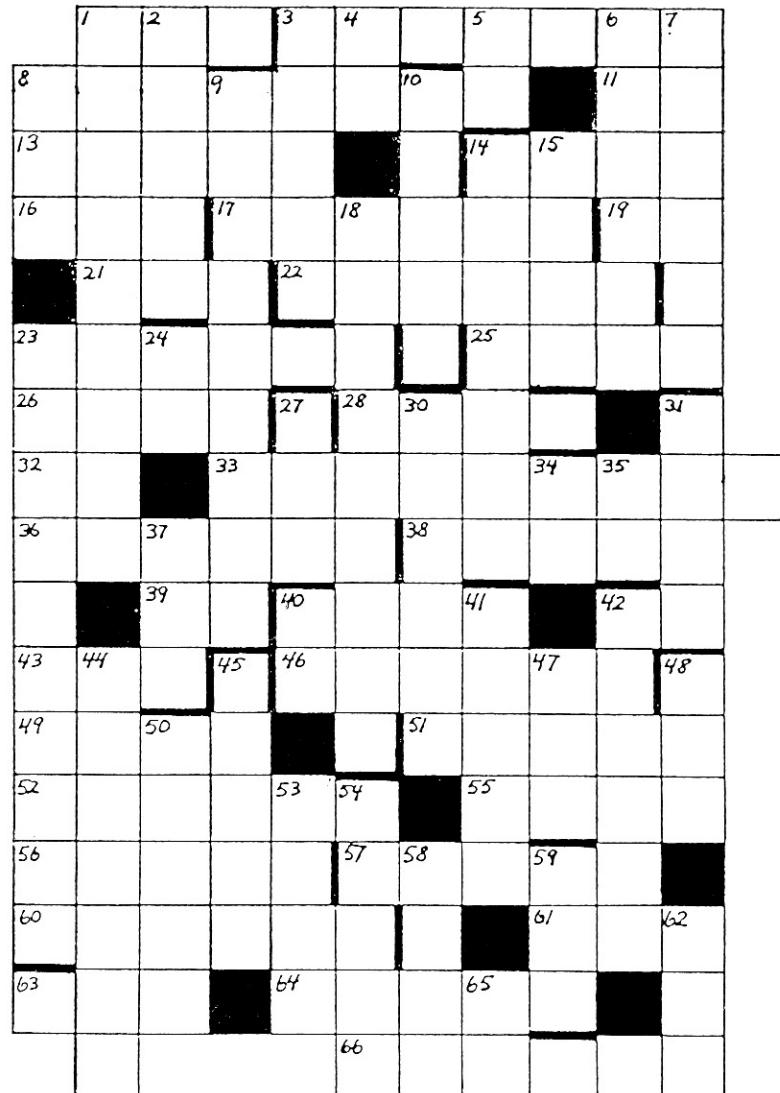
Også oppgavene nedenfor må være rett utfylt om du skal være med i loddrekningen.

- A. Finn fremmedord som betyr det samme. (De første bokstavene er oppgitt).

1. Finnerlønn – du
2. Slektledd – ge
3. Forbilde – id
4. Avveksling – va
5. Mellomfolkelig – in
6. Opprør – re

- B. Nedenfor står først tre danske ord, så kommer tre svenske. Hva betyr disse orda?

1. Kartofler –
2. Dreng –
3. Lynlås –
4. Tvål –
5. Pojke –
6. Grädde –

Var oppgavene lette å løse? _____

Navn:

Klasse: Skole:

Adresse:

Tentamen i norsk hovedmål

Bokmål

Til eleven: Du skal skrive EN av oppgavene.
Skriv nummer og overskrift på oppgaven din.

LANGSVAROPPGAVER

1 Fellesskap

Alle mennesker har behov for fellesskap.

Familie, venner og nærmiljø er nødvendig for at vi skal trives.

I det gamle, norrøne diktet «Håvamål» heter det:

Ung var jeg en gang
og ensom drog jeg,
da gikk jeg vill på veien,
følte meg rik
da jeg fant en annen;
mann er manns glede.

Oversettelse: Ludvig Holm-Olsen 1975

Skriv en tekst om fellesskap.
Velg sjanger selv.

Overskrift: FELLESSKAP
eller du kan lage din egen overskrift.

2 Chris

[...] De tok ham imellom seg og
trakk ham bort til et tre, vred
hendene hans bak ryggen og
bandt håndleddene hans først,
så bandt de ham fast til treet.
Chris prøvde å overbevise seg
selv om at han ikke var med på
dette, at dette ikke hendte ham,
men en helt annen. [...]

Tigrene finner formen, Pål Gerhard Olsen

Hva har skjedd? Hva skjer videre?
Skriv en fortelling.

Overskrift: Chris

3 Dyr som underholdning

Mange mennesker liker å gå på sirkus eller i dyreparker for å oppleve ville dyr i ufarlige omgivelser. Noen mennesker mener det er galt å holde dyr i fangenskap på denne måten. De mener at dyr skal leve fritt i naturen.

Hvilke fordeler eller ulemper kan du se ved å ha dyr i parker eller på sirkus? Hva er din mening om dette?

Overskrift: Dyr som underholdning

4 Ordtak

Et ordtak uttrykker ofte en visdom menneskene har fått gjennom erfaringer i livet.

Velg et av ordtakene og fortell om en hendelse hvor ordtaket viste seg å være riktig.

Overskrift: Bruk det ordtaket du velger

5 En viktig begivenhet

Fødsel, navnegiving, overgang fra barn til voksen, ekteskapsingåelse og begravelse er viktige begivenheter i menneskenes liv. Dette markeres i de fleste kulturer gjennom fester eller rituelle handlinger.

Lag en reportasje eller dagboktekst fra en slik begivenhet. Skriv om hva som skjer og fortell gjerne om bakgrunnen for skikkene.

Overskrift: En viktig begivenhet

6 Forsøk med dyr

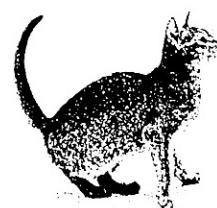
Ikke nødvendig at dyr må lide

Tre millioner dyr pines i hjel i dyreforsøk hver eneste dag, verden over. Dette gjelder ikke bare mus og rotter, men i høy grad også hunder, katter, aper, sauere, griser, hester, kaniner og andre dyr.

Dyreforsøk som bare har økonomisk interesse, benyttes flittig i industrien, men moderne forskning har vist at man kan benytte andre, alternative metoder enn tradisjonelle dyreforsøk.

Det er ikke til menneskehets ære at vi får vakker hud, rene gulv og pen farge på huset, mens andre medskapninger blir utsatt for grusomme eksperimenter. Jeg synes ikke at vi mennesker bare skal akspetere dette i stillhet

*G.N., Trondheim
(leserinnlegg)*

Dyreforsøk har redda mange menneskeliv.

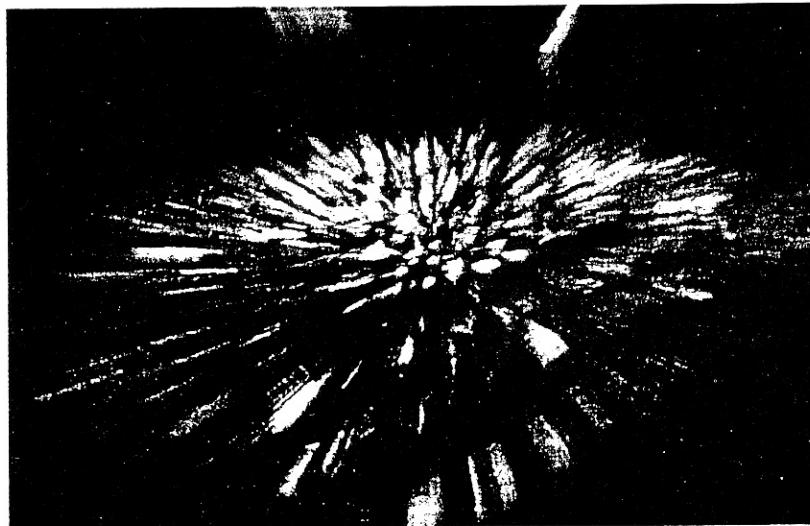
Skriv en artikkel der du får fram ditt syn på dyreforsøk.

Eller:

Lag et intervju med en person som arbeider med dyreforsøk, eller med en person som har engasjert seg i arbeidet mot slike forsøk.

7 Forandringen

Mennesker legger ofte planer for livet, men så skjer det plutselig noe som snur opp ned. Vi kan enten få mulighet til å gjøre noe nytt og spennende, eller vi får ikke gjennomført planene våre slik de var tenkt.

Skriv en tekst om et menneske eller en familie som har fått sin livssituasjon forandret. Teksten kan formuleres som en reportasje eller en dagboktekst.

Overskrift: Forandringen

8 «Urettferdig altså!»

Nå og da hører vi at personer kommer med dette utbruddet. Kanskje har du også brukt det selv når du var misfornøgd med en eller annen sak eller avgjørelse. Gjør rede for saken eller avgjørelsen du var misfornøgd med. Forklar også hvorfor du syntes den var urettferdig, og grei ut om hvordan du mener saken burde vært løst.

Form teksten din som et leserinnlegg til lokalavisa eller som en artikkel. Finn selv en passende overskrift.

9 En forfatter presenterer seg selv

I løpet av skoletida er du blitt kjent med mange forfattere og bøker. Tenk deg at en forfatter presenterer seg selv og sitt forfatterskap i form av en monolog (enetale). Skriv monologen.

Lag selv ei overskrift der forfatterens navn er med.

Tretti spørsmål om språk og litteratur

Elevene kan arbeide individuelt eller i grupper med disse oppgavene. Pngrupper kan også intervjuer hverandre. Elev A er spørre på de første 15 spørsmålene. Elev B spør på de siste 15. Hvem får flest rette?

- 1 Hvor mange bokstaver består består alfabetet vårt av? _____
- 2 Hvor mange vokaler finns det i alfabetet vårt? _____
- 3 Hva er runer? _____
- 4 Hva er en diftong? _____
- 5 Hvem regnes som nynorskens «far»? _____

- 6 Hvilket skilletegn skal alltid stå framfor ordet MEN? _____
- 7 Hvilken ordklasse hører ordet DU til i? _____
- 8 Nevn to andre navn på anførselstegn. _____
- 9 Hvordan ser semikolon ut? _____
- 10 Hvilken ordklasse hører ordet SKRIVE heime i? _____

- 11 Hvilken kjent dikter ble født i Skien i 1828? _____
- 12 Hvem skrev «Sofies verden»? _____
- 13 Hvilken norsk forfatter fikk Nordisk råds pris 2001? _____
- 14 Hvilken kjent dikter bodde på Aulestad i Gausdal? _____
- 15 Hvem skrev «Kristin Lavransdatter»? _____

- 16 Hvilket ord er subjektet i denne setningen:
Bestemor fikk en stor snøfreser i julegave fra far. _____
- 17 Finn et adjektiv i setningen ovenfor. _____
- 18 Nevn substantivene i setningen under spørsmål 16. _____
- 19 Skriv setningen i spørsmål 16 om til passiv form. _____
- 20 Hva er det motsatte av passiv? _____

- 21 Hvem har skrevet om Kasper, Jesper og Jonathan? _____
- 22 Hva het mor til Peer Gynt? _____
- 23 Hvem har skrevet «Jeppe på Berget»? _____
- 24 Hvem har diktet fedrelandssangen vår? _____
- 25 Skriv de fem første orda av fedrelandssalmen vår. _____

- 26 Finn et norsk ord for fremmedordet diskusjon. _____
- 27 Hva betyr det danske ordet dreng? _____
- 28 Hva er antonymet (det motsatte) til ordet optimist? _____
- 29 Hva betyr det svenske ordet tvål? _____
- 30 Hvilket innhold hadde «Skrinet med det rare i»? _____

Ordjakt

Nynorsk

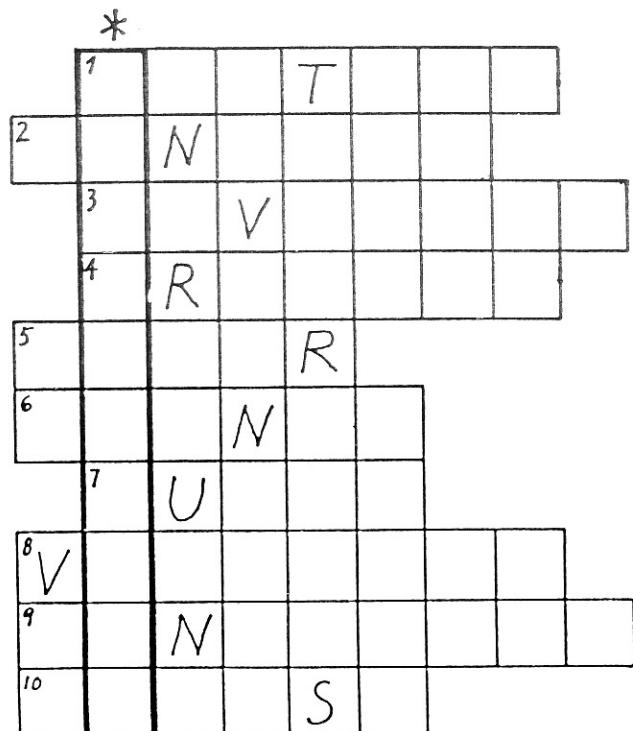
Ruteord 1

Emne: Framandord

Finn synonym for orda nedanfor.

Synonyma skal vere framandord. Dei skal høve inn i rutene.

1. Matsal, t.d. på ei bedrift, ein fabrikk e.l.
2. Vederlag, løn for arbeid som er gjort av kunstnarar, legar m.m.
3. Styre eit skip eller eit fly
4. Sørgjeleg, smerteleg, ulykkeleg.
5. Avløysar, ein som er i staden for ein annan.
6. Ein som ikkje vil gi opp namnet sitt
7. Reiseleiari, vegvisar
8. Loddrett
9. Oppheve, avgjere at noko er ugyldig, t.d. ei målskåring
- 10 Skriftleg vitnemål t.d. frå ein arbeidsgivar

Dersom du har løyst oppgåva rett, vil du i denne loddrette rekka under teiknet * få eit ord på ti bokstavar. Dette ordet har noko med pengar å gjere. Kva for eit ord er det? Forklar ordet.

Ruteord 2

Bokmål

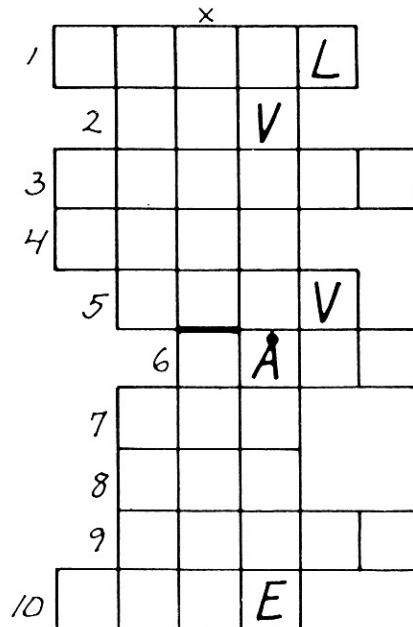
Hovedemnet i dette ruteordet er fornavn.

I tillegg til å være navn har også disse ordene bestemte betydninger når de brukes i vanlig sammenhengende norsk språk.

Emne: Fornavn

Eksempel: Brede er et guttenavn samtidig som det betyr vide, rommelige.

1. Skulder/guttenavn
2. Strå/jentenavn
3. Måned/guttenavn
4. Melodi/jentenavn
5. Stort brodstykke/guttenavn
6. Utrope til vinner/guttenavn
7. Tidsavsnitt/guttenavn
8. Vokse/jentenavn
9. Ikke sultne/jentenavn
10. Gammelt bokstavtegn/guttenavn

Syng og skriv

A. Syng forfattersangene, svar på spørsmål, skriv forfattersanger sjøl!

Forfattersang 1

Melodi: *Noen barn er brune* -

Han ble født i Kvikne
på Bjørgan prestegård.
Flyttet så til Romsdal
da han var åtte år.
Skolegang i Molde,
leste «Snorre» der.
Fikk fra denne tida
norron diktning kjær.

1. Hvem er denne dikteren?
2. Når var han født?
3. Hvilken sang er han mest kjent for å ha diktet?
4. Denne forfatteren skrev i mange sjanger. Nevn tekster i ulike sjangerer av denne forfatteren.
5. Skriv flere vers på sangen om denne forfatteren.

Forfattarsong 2:

Melodi: *Mellom bakkar og berg* -

Han skreiv
«bakkar og berg utmed havet».
Han skreiv
«Ervingen», songar og dikt.
Samla ord til det nynorske språket
gjorde språket vårt norskare, rikt.

1. Kven er denne diktaren?
2. Når vart han født?
3. Nemn nokre songar som han har dikta.
4. Han var ein kjent språkmann. Kva er han mest kjent for i den samanhengen?
5. Skriv fleire vers på songen om denne forfattaren.

B. Skriv sangene – ut fra enderima

Nedenfor står enderima til kjente sanger. Skriv versene fullt ut. (Bruk sangbok om nødvendig).

1) – lundar	2) – havet	3) – mot	4) – landet
– lid	– heim	– fot	– frem
– stundar	– grave	– fjellet	– vannet
– tid	– deim	– fossevellet	– hjem
		– vil	– tenker
		– spill	– mor
			– senker
			– jord

a) Disse forfatterne har skrevet sangene:

Ivar Aasen, Elias Blix, Bjørnstjerne Bjørnson, Henrik Ibsen. – Sett rett forfatternavn under sangene.

b) Lag selv liknende oppgaver for klassekameratene dine.

Kryssordløsninger 1–2001

Kryssordløsninger 1–2001

Bokmål

Kryss A

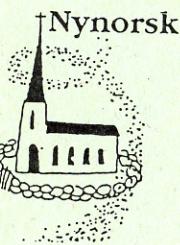
1. vannrett

		L	A	K	S	E	N						
B	A	N	D	I	T	T	E	U	E				
R	M	A	D	R	A	S	S	I	T				
E	B	B	E	R	U	I	L	E	R				
D	U	O	T	I	R	R	R	A	R				
E	L	E	Y	T	R	U	B	Y					
H	A	R	R	E	S	T	E	R	E				
G	U	N	N	A	R	T	S	K	Å	R			
E	N	S	Ø	K	E	R	A	S	K	E			
I	D	E	R	E	N	E	S	P	E	N			
P	E	N	E	R	E	K	T	O	R				
G	R	E	K	O	R	D	E	R	Ø	V			
R	E	Y	Y	E	Y	E	N	T	X	R			
D	U	S	Ø	R	N	Ø	S	T	E	S	I		
I	N	T	E	R	E	S	S	E	R	E	T		
N	N	S	T	E	Y	N	E	T	U	N			
M	O	E	N	A	R	R	E	R		F	T	T	E

Kryss B

'	S	K	3	O	F	T	E		
T	I	D	L	I	G				
G	I	R	2	L	Y	5	S	7	T
S	K	13	R	X	J	E	R		
K	R	E	V	E	6	L	A	17	
O	A	18	G	E	2	G	G	E	
D	E	29	R	23	E	1	I	N	
B	L	22	A	K	24	R	S	N	
E	2	25	S	E	N	K	E		

Kryssordløsninger 1–2001

9 loddrett

Nynorsk

1	S	T	O	L	A	N	E																																													
8	S	K	E	E	P	E	R	E	I																																											
10	T	Y	R	M	E	N	N	T	E	S	E																																									
15	A	R	T	A	L	G	E	T	R	A	V																																									
18	S	K	I	P	G	E	V	O	G	G	A																																									
22	J	J	F	23	24	25	26																																													
27	O	E	I	28	29	30	31																																													
32	N	O	K	O	R	A	N																																													
36	E	T	A	27	34	35																																														
41	B	R	E	V	28	29	30	31																																												
48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

Løsning på avkryssingsskjemaet på side 11: TILLATT PÅ BOKMÅL?

Elevene kan bruke ALLE disse orda også på bokmål.
Var det overraskende?

C-blad

Returadresse:
Norsknytt
PB 303
7601 Levanger

Norsknytt

Norsknytt 2 - 2001

Innhold

- 1 Europeisk språkår 2001
- 2 Solskjær og Ibsen er best kjent
- 2 Kryssordvinnere 1 - 2001
- 3 Teksten må kommunisere
- 4 Litterære virkemidler, sammenligning
- 5 «Dagboka holder orden på livet mitt»
- 6 Enketen - intervjuels lillebror
- 7 Bløte «to-linjere» råstoff til sketsjer
- 8 Putt ei novelle på «Gangerolfen»
- 9 Tegninger blir tekster
- 10 Elektroniske ordbøker gir rettskrivingshjelp
- 11 Tillatt på bokmål?
- 12 Nynorsk miniordliste
- 13 Fra lærer til lærer
 - Boka som vokser - elevene skriver
 - Meningsfylt arbeid ved prøver
 - Bildeboka er velegnet i grannespråkopplæringa
- 14 Henrik Ibsen, mennesket bak masken
- 15 NORSKNYTTS MIDTSIDER
- 16 Europeisk språkår 2001. Du forstår spansk
- 18 Sett seksten sjangerer på plass
- Sjangerarbeidsark
- 20 Bygg ei fortelling/Fold ut ei skjelefftfortelling
- 21 Ord som hører sammen
- 22 Norskryss 2 - 2001, nynorsk
- 24 Norskryss 2 - 2001, bokmål
- 26 Tentamen i norsk, bokmål, langsvær
- 30 Tretti spørsmål om språk og litteratur, pararbeid
- 31 Ruteord, emne fremmedord
- 32 Syng og skriv: Forfattersanger
- 33 Kryssordlösninger 1 - 2001

Mange slags språk
I dette rommet
snakker ingen
Men alle
sier noe